

GLOBALIZATION AND THE FEMINIZATION OF INTERNATIONAL LABOUR FORCE

Maria Petronela Munteanu, PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract. Globalization redefines the relations between production, territoriality, economic organization, institutions and social processes. Globalization is a phenomenon of gender, this means that globalization is affecting men and women differently and that the socio-economic changes it brought about also affects the power relations involved in masculine domination. This article discusses the consequences of economic globalization, the different ways in which globalization is a process of gender and how globalization affects women's work worldwide. As noted in the last 20 years, more women have entered the formal labor market. This increase in the number of women in formal employment is referred to as the feminization of the labor force-meaning that the proportion of female workers increased in different sectors of the economy, beyond domestic work - this trend is directly linked to globalization. This article points out the consequences, the evolution and the influence of economic globalization with all that entails: the feminization of poverty, the feminization of migration, the feminization of labor, transnational families and domestic work.

Keywords: feminization, globalization, transnational family, migration, domestic work.

Introducere

Acest articol prezintă relația dintre globalizare și feminizarea forței de muncă internaționale prin analiza următorilor factori ce contribuie la acest fenomen: migrația, transnaționalismul, familia transnațională, munca internă/casnică. Compoziția de gen a forței de muncă globale s-a schimbat semnificativ în timpul globalizării neolibérale. În plus față de participarea femeilor în sectoarele tradiționale, participarea femeilor pe piața forței de muncă formale a devenit din ce în ce mai mare. Până la sfârșitul anilor 1980, mai mult de jumătate din femeile apte de muncă au fost introduse pe piața forței de muncă formale și în prezent femeile alcătuiesc o treime din totalul forței de muncă din întreaga lume. Majoritatea cercetătorilor feminisți susțin că, feminizarea este consecința inevitabilă de a căuta forță de muncă ieftină, pentru a reduce costurile de producție. Globalizarea economică a generat surse de trai și a deschis noi perspective de oportunități pentru femei. Această lucrare subliniază consecințele globalizării economice examinând cadrul politicii neoliberale dintr-o perspectivă de gen, pentru a scoate în evidență impactul globalizării economice asupra muncii femeilor.

Cadrul conceptual: Globalizarea și consecințe

Globalizarea redefiniște relațiile dintre producție, teritorialitate, organizare economică, instituții și procese sociale. Diferiți cercetători au încercat să teoretizeze fenomenul globalizării, și au dat următoarele definiții: globalizarea¹ este o nouă epocă în istoria lumii capitaliste; globalitatea este o conștiință planetară; și globalizarea este începutul a unei noi forme sociale, societatea rețelelor. Sassen spune că o nouă ordine socială se dezvoltă sub fenomenul globalizării bazată pe rețele, orașe din toată lumea conectate de o

¹William I. Robinson, (2009) "Saskia Sassen and the Sociology of Globalization: A Critical Appraisal", vol.3, No1.

infrastructură digitalizată și care implică noi fluxuri transnaționale de oameni, putere și cultură.

Globalizarea se referă la un proces accentuat de integrare pe plan mondial și derăspîndire a unui set de idei mai mult sau mai puțin legate de activitatea economică și de producția bunurilor materiale, forțele promotoare fiind:

- liberalizarea comerțului internațional și afluxurilor de capital,
- accelerarea progresului tehnologic și societatea informațională.

Globalizarea este privită sub două aspecte: *pozitiv* – ceea ce înseamnă că se concentrează pe beneficiile uniformizării și a mondializării societăților și aspectul *negativ* – ce acuză globalizarea pentru pierderea individualității unui popor, a unei comunități. În mod evident globalizarea cuprinde mai multe dimensiuni precum: dimensiunea economică, politică, socio-culturală și comunicațională.

În ceea ce privește globalizarea economică putem spune că a generat surse de trai și a deschis noi perspective de oportunități pentru femei. Globalizarea economiei de piață s-a răspândit peste tot în lume, în ultimul deceniu al secolului 20 după prăbușirea economiei socialiste planificate în Europa de Est a implicat o pondere tot mai mare de consum a bunurilor disponibile de la aceleași companii aproape oriunde în lume, iar, tehnologia care este utilizată pentru a produce aceste bunuri este din ce în ce mai standardizată însă mai presus de toate, ideile au devenit din ce în ce mai mult, proprietatea comună a întregii omeniri.

Comerțul, fluxurile de capital și progresele tehnologice care caracterizează globalizarea economică presupune noi politici economice și sisteme de producție cu implicații importante pentru economiile naționale, cum ar fi cerințele de calificare, reglementările privind piața forței de muncă, politica educației și ocuparea forței de muncă².

O consecință a globalizării este reprezentată de creșterea masivă a migrației internaționale. Acest concept al migrației implică atât spațiul cât și timpul și este recunoscută ca fiind un mecanism important al globalizării. Între anii 1990 și 2005 numărul migranților a crescut de la 154 la 190 de milioane, atingând un procent de 3% din populația globală.³ Tot mai mulți muncitorii calificați sau necalificați din țările de origine preferă să migreze în țările dezvoltate pentru un trai de viață mai ridicat și pentru un salariu mai bun. Combinația dintre sărăcie, lipsa locurilor de muncă, sau locuri de muncă prost plătite, în opinia cercetătoarei Sassen, reprezintă un factor ce induce migrația.

Migrația internațională a forței de muncă este definită ca - deplasarea persoanelor de la o țară la alta, în scopul ocupării forței de muncă. Mobilitatea forței de muncă a devenit un element-cheie al globalizării și a economiei globale cu ajutorul lucrătorilor migranți. Atunci când migrația este gestionată corespunzător, mobilitatea forței de muncă reprezintă un potențial de anvergură pentru migranți, comunitățile lor, țările de origine și de destinație, precum și pentru angajatori. Atât țara de origine cât și țara gazdă, văd mobilitatea forței de muncă internaționale ca parte integrantă a strategiilor de dezvoltare naționale și ocupare a forței de muncă. Pe de o parte datorită migrației forței de muncă, țările de origine beneficiază de o ameliorare a presiunilor șomajului și contribuie la dezvoltarea prin remitențe,

²Valentine M. Moghadam, (1999), „Gender and Globalization: Female Labor and Women’s Mobilization”, Journal of World-Systems Research, vol 2, p. 367.

³Gordon H. Hanson, (2010), „Handbook of Development Economics”, Vol. 5, The Netherlands: North-Holland, p. 4364.

transfer de cunoștințe, precum și crearea de rețele comerciale și de afaceri, pe de altă parte, pentru țările de destinație care se confruntă cu lipsa forței de muncă, migrația forței de muncă ordonată și bine gestionată poate ușura deficitul forței de muncă și facilitarea mobilității.⁴

Datorită procesului, numit globalizare, femeile sunt într-o continuă schimbare (miscare) cum nu au fost niciodată. Femeia de succes este prezentată în reclamele la cărți de credit, telefoane mobile sau companii aeriene ca fiind femei care se plimba prin lume sunând acasă din hoteluri luxoase, care apoi se reunesc cu copiii nerabdători în aeroporturi. În schimb este tot mai puțin mediatizat fluxul extraordinar al forței de lucru de sex feminin⁵ și anume: creșterea migrației a milioane de femei din țări slab dezvoltate în societăți evoluate, unde au ca scop de activitate slujbe în diferite domenii cum ar fi menajere, bone și uneori chiar și dame de companie (prostitutie). În lipsa ajutorului de la partenerii de viață, multe dintre acestea au reușit să își facă o carieră într-o lume condusă de bărbați, prin simplul fapt că au cedat atribuțiile de îngrijire a copiilor, părinților sau a locuințelor, femeilor din țări subdezvoltate din lumea a treia.

Feminizarea forței de muncă

Globalizarea este un fenomen de gen, acest lucru înseamnă că globalizarea afectează diferit bărbații și femeile și că schimbările socio-economice aduse, de asemenea afectează relațiile de putere implicate în dominația masculină. În ultimii 20 de ani, așa cum s-a văzut, tot mai multe femei au intrat în forța de muncă plătită. Această creștere a numărului de femei în ocuparea forței de muncă plătite este menționată ca feminizarea forței de muncă - aceasta înseamnă pur și simplu că, în general, proporția de lucrători de sex feminin a crescut în diferite sectoare ale economiei, dincolo de producție pe bază prestată în gospodărie - această tendință fiind direct legată de globalizare.

Feminizarea apare datorită disponibilității forței de muncă și a locurilor de muncă ce din ce în ce mai mult tind să caracterizeze activitățile conexe, asociate corect sau incorect, cu femei și pentru că modelul de muncă tinde să conducă la o proporție tot mai mare de femei care ocupă locuri de muncă.

Feminizarea forței de muncă⁶ este, de asemenea parte dintr-o schimbare generală spre o economie de serviciu care este împărțită într-un sector bine plătit și dominat de bărbați (cum ar fi serviciile financiare și tehnologia informației) și un sector slab plătit, extrem de feminizat (cum ar fi îngrijirea la domiciliu, îngrijirea persoanelor vârstnice, îngrijirea copilului, servicii de curatenie). Din cauza numărului mare de profesioniști de sex feminin în sectorul bine plătit din țările bine dezvoltate, a crescut enorm cererea pentru femei din țările slab dezvoltate pentru a presta servicii de îngrijire și menaj. În cele din urmă, feminizarea forței de muncă înseamnă și feminizarea condițiilor de muncă prin procesele informale și prin flexibilitatea ocupării forței de muncă.

⁴International Organization for Migration, <http://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/what-we-do/labour-migration.html>

⁵Barbara Ehrenreich, Arlie Russell Hochschild, (2002) „Global Woman, Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy”, http://www.sagepub.in/upm-data/48332_ch_3.pdf.

⁶Martin J.P., Dumont J., Spielvogel G., (2007), „The Weakest Voices: Women Migrating in a Globalized World”, <https://globalsociology.pbworks.com/w/page/14711179/Gender%20and%20Globalization>

Printre implicațiile pieței forței de muncă din partea ofertei, agenda de ajustare structurală urmărită în întreaga lume, în ultimii ani, prezintă mai multe ipoteze. În primul rând, în țările industrializate, în special, selectivitatea creșterea sau “direcționarea” de beneficii de stat a însemnat mai puțini oameni care au drepturi. Acest lucru a stimulat efectele „lucrătorului suplimentar”- împingând tot mai multe femei pe piața muncii. În al doilea rând, erodarea relațiilor de muncă neo-corporatiste și promovarea reglementărilor pieței de muncă, au erodat interiorul puterii pieței forței de muncă în special a persoanelor de sex masculin. Iar în al treilea rând, securitatea veniturilor salariale a fost redusă în multe țări, în mare parte, prin eliminarea sau slăbirea legislației salariului minim, sau prin aplicarea de bază a legilor existente. Participarea femeilor pe piața muncii este determinată de o combinație de factori economici, demografici, culturali.⁷

Un model tradițional de diviziune a muncii între femei și bărbați în cadrul societății a fost bazat pe o separare clară între activitatea de producție (a bărbaților concentrație munca plătită formală) și activitatea de reproducere, (a femeilor concentrate asupra uzului casnic și a îngrijirii copiilor și a responsabilităților, eventual combinate cu munca informală).

Globalizarea producției se bazează tot mai mult pe lanțurile de valori integrate la nivel mondial, în care există legături directe între producție, distribuție și vânzare. Acestea implică un grad ridicat de flexibilitate a aprovizionării între țări, facilitată de mobilitatea capitalului și finanțe, și caracterizat prin sisteme de livrare la timp, la nivel mondial. Producția globală a atras atât femeile, cât și bărbații în noi forme de angajare flexibile.⁸

Internaționalizarea muncii interne/casnice

O proporție tot mai mare de populație de pe întreg globul, aproximativ 180 milioane de oameni- migrează în fiecare an dintr-o țară în alta. O mare proporție a acestei populații migratoare este reprezentată de femei. Conform analistilor economici și a cercetătorilor, există o bifurcație a forței de muncă după cum urmează: o expansiune a veniturilor mari pentru locurile de muncă profesionale și tehnice, o micșorare a veniturilor medii pentru locurile de munca necalificate și calificate și o extindere a locurilor de muncă cu salarii mici. Locurile de muncă cu salarii mici în țările dezvoltate economic este reprezentată de populația migraționistă. Femeile au fost introduse pe piața forței de muncă internaționale în diferite domenii, trecând de la agricultură către industrie și servicii. În ultimul deceniu s-a constatat o cerere tot mai mare pentru munca internă/domestică. Astfel că tot mai multe menajere, dădace, îngrijitori, infirmiere, asistente medicale și doctori își lasă familiile și comunitățile din societățile slab dezvoltate economic din Sud, pentru a funiza grijă/îngijire pentru familiile și comunitățile bogat dezvoltate economic din Nord.

Munca domestică⁹ a migranților se încadrează în categoria de muncă precară cu beneficii sociale și drepturi legale limitate, salarii mici și condiții de muncă proaste. Muncitorii domestici migranți, de sex feminin sunt marginalizați în continuare de statutul lor

⁷Guy Standing, (1999), „Global Feminization Through Flexible Labor: A Theme Revisited, World Development” Vol. 27, No. 3, p. 585.

⁸International Labour Organization, (2004), „The gender dimensions of the globalization of production”, <http://www.ilo.org/global/publications/lang--en/index.htm>

⁹Isaken L. W., Uma Devi S., Hochschild A. R., (2008), „Global Care Crisis A Problem of Capital, Care Chain, or Commons?” American Behavioral Scientist, Vol 52, No 3.

migrant temporar. Cercetătorii asupra femeilor migrante identifică faptul că aceste femei își sacrifică cariera personală, sprijinul familial, și viața de familie întocmai pentru beneficiile familiilor lor. Atât țările gazde cât și țările migrante, promovează exportul de muncă internă prin programe specializate de pregătire, precum programe de nursing, menaj sau programe de folosirea articolelor de uz casnic. (folosirea microundelor, aspiratoarelor, etc.).

Relațiile dintre grijă și munca plătită a devenit o problemă presantă în transformarea bunăstării societății. Munca grijii/îngrijirii sau munca internă așa cum mai este numită, s-a transferat de la munca neplătită realizată de către femei în cadrul familiilor lor, la munca plătită în alte familii.¹⁰ Prin urmare, tot mai multe forme hibride de muncă și îngrijire sunt în curs de dezvoltare.

Datele demonstrează în mod clar că sectorul îngrijirii se extinde rapid în cadrul structurilor ocupaționale a forțelor de muncă europene; aproape o cincime de locuri de muncă create pe teritoriul Uniunii Europene, între anii 1995 și 2001 erau în domeniul sănătății și a serviciilor sociale, atingând aproape 10 % din totalul forței de muncă. Sănătatea, serviciile sociale și educația sunt două sectoare care au fost martore la marea expansiune a muncii femeii încă din 2000. Cererile puternice de locuri de muncă în sectorul serviciilor personale de îngrijire sunt foarte canalizate prin sectorul gospodăriilor.

Femeile migrante au contribuit decisiv la extinderea menționată anterior a locurilor de muncă în sectorul intern/ îngrijirii. De fapt, migrația în cadrul sectorului îngrijirii devine rapid una din factorii cheie ce redefinesc clasificarea regimului îngrijirii: introducând o dimensiune transnațională în cadrul câmpului ce este adesea văzut ca un fenomen. Contribuția acestui fenomen a fost deosebit de semnificativă în cazul locurilor de muncă la domiciliu.

Incidența muncii migrantilor în acest sector este mult mai remarcabilă în țările mediteraneene, în cazul în care locul de muncă în domeniul casnic s-a extins în structura ocupării forței de muncă. O multitudine de circumstanțe s-au orientat pentru a produce această creștere a muncii domestice în sectorul forței de muncă. În ceea ce privește partea de cerere de forță de muncă, aceasta include o gamă de factori sociodemografici, instituționali și culturali: în particular, îmbatrânirea populației; creșterea participării femeii pe piața forței de muncă; un deficit în aprovizionarea serviciilor sociale, în special în domeniul îngrijirii bătrânilor și a copiilor; modificarea modelelor de familie ce merge mână în mână cu emanciparea femeilor; dependența încă înrădăcinată și acceptabilitatea socială a formelor particulare și informale de îngrijire.¹¹

Modelul migrației din ultimele două decenii și a traiectoriei istorice a unui regim de bunăstare, bazată pe familie, s-au îndreptat către facilitarea și chiar încurajarea extinderii sectorului muncii casnice, ca rețea principală de îngrijire în detrimentul altor forme instituționalizate de munca a îngrijirii.

Rețele feministe transnaționale

Creșterea masivă a migrației a dus la teoretizarea a două fenomene puternice precum cel al transnaționalizării producției și al transnaționalizării migrației forței de muncă. Sub

¹⁰Margarita Leon, (2013) "A real job? Regulating household work: The case of Spain", European Journal of Women's Studies.

¹¹Margarita Leon, (2013) "A real job? Regulating household work: The case of Spain", European Journal of Women's Studies.

umbrela analizei transnaționale a migrației forței de muncă, transnaționalismul include mai multe aspecte, și anume: migrația, neocolianismul, corporații multinaționale, cetățeni, instituții legale interguvernamentale, precum și finanțe globale și sectoare bancare.

Mișcările feministe contemporane constituie una dintre cele mai prodigioase domenii de cercetare feministe în disciplinele de sociologie și științe politice. Rețelele feministe transnaționale sunt expresia organizatorică a circulației femeii transnaționale, sau a feminismului global. Feminismul global¹² poate fi definit ca discursul și mișcarea femeilor ce vizează promovarea statutului femeilor prin: acces mai mare la resurse, prin măsuri legale pentru a efectua egalitatea de gen, precum și prin auto-emanciparea femeilor în cadrul granițelor naționale și prin forme transnaționale de organizare și mobilizare.

Studii asupra transnaționalismului au apărut la începutul anilor 1990 ca reacție a conceptualizării bifocale a studiilor despre migrațiune dominante în acea perioadă. Potrivit cercetătorilor în domeniu, fluxul migrațiilor din țările slab dezvoltate în cele bine dezvoltate și mobilitatea forței de muncă au dus la formarea familiilor transnaționale și a lanțului global al grijii. Familiile transnaționale sunt o formă a vieții de familie ce nu este încă recunoscută de către politicile migrației, politicile de sănătate sau sistemele educaționale în majoritatea țărilor imigrante/gazde. Relațiile transnaționale au declanșat o serie de probleme juridice la nivelul țărilor imigrante.

Familiile transnaționale sunt uneori definite ca familii separate dar care se referă la acele unități de familie cu legături strânse între membrii acesteia în ciuda distanței fizice. Înțelegând aceste fenomen ne putem referi și la apariția altor termeni precum: maternitate transnațională, paternitate transnațională, bunici transnaționali. Membrii familiei din diferite locații geografice sunt conectați în cadrul sistemului familiei transnaționale. Familia transnațională¹³ se întinde de-a lungul granițelor statale, de-a lungul unui set de norme și valori care își au originea în diferite sisteme de protecție sociale.

Conceptul de lanț global al grijii atrage atenția asupra unei largi serii de subiecte precum: studii asupra globalizării, studii asupra migrației, asupra grijii și studii despre egalitatea de gen. Acest termen a fost pentru prima oară folosit pentru a descrie o serie de relații personale dintre oamenii din întreaga lume, bazate pe munca plătită sau neplătită a grijii. Lanțul global al grijii a existat în diferite regiuni și țări precum Statele Unite, Africa încă din 1860 la mijlocul secolului XX, însă de-a lungul timpului au trecut și de alte granițe naționale.

Între anii 1850 și 1970, spre exemplu, mii de femei din zona rurală a Sloveniei au migrat către Egipt, pentru a ocupa poziții de servitori domestici și doice (wet nurses), lăsându-și copiii în grija altora. Lanțurile de îngrijire¹⁴ nu sunt relații de sine statătoare, ele sunt ancorate într-o comunitate a “bunurilor comune” (commons)- o comunitate unde se ia și se dă, iar individul este doar o mică parte din această comunitate. În concluzie părțile implicate: -

¹²Valentine M. Moghadam, (1999), „Gender and Globalization: Female Labor and Women’s Mobilization”, *Journal of World-Systems Research*, vol 2, p 385.

¹³Valentine Mazzucato, Djamila Schans, (2013) “Transnational Families, Children and the Migration-Development Nexus”, *Social Science Research Council*.

¹⁴Lise Widding Isaken, Sambasivan Uma Devi, Arlie Russell Hochschild, *Global Care Crisis A Problem of Capital, Care Chain, or Commons?*, *American Behavioral Scientist*, Vol 52, No 3, 2008, p. 407.

muncitorii, rudele muncitorilor, angajatorii muncitorilor, afacerile ce apar în urma acestui fenomen, politicile- devin un interes comun, legitim în domeniul migrației de sex feminin.

Concluzii

Acest articol subliniază contribuția globalizării în feminizarea muncii transnaționale analizând elementele ce întrunesc procesul globalizării. Creșterea masivă a migrației a dus la teoretizarea a două fenomene puternice precum cel al transnaționalizării producției și al transnaționalizării migrației forței de muncă. Perspectiva transnațională definește migrația ca pe un proces, în care legăturile sociale și simbolice dintre două sau mai multe țări ar putea fi puternice dar și de durată.

Termenul "feminizarea forței de muncă" este folosit în principal pentru a desemna două caracteristici diferite. În primul rând, este folosit pentru a se referi la creșterea bruscă a forței de muncă și participarea femeilor la trecerea de la sectorul agricol în sectorul industrial. În al doilea rând, termenul "feminizarea forței de muncă" este folosit pentru a descrie flexibilitatea crescută a forței de muncă între bărbați și femei. Evoluțiile contextuale a diviziunii de gen a forței de muncă au fost influențate de evoluția pieței muncii în sine. Dimensiunea de gen a globalizării producției a fost supusă unui proces rapid de transformare în ultimele două decenii. Acest lucru se reflectă în numărul de niveluri în ceea ce privește relațiile schimbării de producție la nivel mondial și ocuparea forței de muncă, schimbarea modelelor de consum la nivel mondial și formele schimbării reproducerii.

BIBLIOGRAFIE:

- Ehrenreich B., Hochschild A. R., (2002), *Global Woman, Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy*.
- Gordon H. Hanson, (2010), *Handbook of Development Economics*, Vol. 5.
- Guy Standing, (1999), *Global Feminization Through Flexible Labor: A Theme Revisited*, *World Development* Vol. 27, No. 3.
- Isaken L. W., Uma Devi S., Hochschild A. R., (2008), *Global Care Crisis A Problem of Capital, Care Chain, or Commons?*, *American Behavioral Scientist*, Vol 52, No 3.
- Margarita Leon, (2013), *A real job? Regulating household work: The case of Spain*, *European Journal of Women's Studies*.
- Martin J.P., Dumont J., Spielvogel G., (2007), *The Weakest Voices: Women Migrating in a Globalized World*.
- Valentine M. Moghadam, (1999), *Gender and Globalization: Female Labor and Women's Mobilization*, *Journal of World-Systems Research*, vol 2.
- Valentine Mazzucato, Djamilaschans, *Transnational Families, Children and the Migration-Development Nexus*, Social Science Research Council.
- William I. Robinson, (2009), *Saskia Sassen and the Sociology of Globalization: A Critical Appraisal*, vol.3, No1.

Web-ografie

<http://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/what-we-do/labour-migration.html>- ILO

<http://www.ilo.org/global/publications/lang--en/index.htm>-The gender dimensions of the globalization of production, 2004, International Labour Organization.

Acknowledgement

Doresc să îmi exprim aprecierea către Universitatea Al. I. Cuza din Iași, și Proiectului POSDRU/159/1.5/S/132400 Tineri cercetători.